Verſ. 20.) Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum, & qui loquuntur mala adverſus animam meam.

[Senſus loci.] HActenus recenſitas maledictiones, imprecationeſque contra Judam, & Judæos concludit, affirmans hanc eſſe mercedem, atque retributionem apud Dominum & à Domino illis qui adverſantur ipſi, atque detrahunt, & obloquuntur, ideſt, Chriſto, in cujus perſona loquitur, hoc eſt, qui Chriſtum afficiunt injuriis, negando eſſe filium Dei, ſed ſeductorem, &c. quique conſultant adverſus eumdem, quomodo interficiant, ἀνθιστάμενοι, ἐπιβουλεύοντες, πολεμοῦντες, ut ait Chryſoſtomus, *adverſantes inſidiantes, pugnantes*. Vel non affirmatio ſimplex, ſed imprecatoria oratio eſt, præcedentes imprecationes comprehendens: Quaſi dicat; hæc ſit merces, retributio, vindicta, ultrix pœna apud Dominum; & à Domino; ita eveniat, ut adhuc dixi, detractoribus, atque perſecutoribus meis. Denique ut notat Beda & Bruno, ſignificat quæ hucuſque dixerit, non ex malevolentiæ voto profecta, ſed eſſe juſtam retributionem, & illa omnia deberi operibus iniquis.

Hoc opus.) Chaldaicè in textu Nebienſis *hæc eſt hæreditas*. Hieronymus, *hæc eſt retributio*. Alii, *merces*, Auguſtinus tamen annotat non dici *mercedem* quia deſcripta ſunt hic *indumentum, opertorium, aqua, oleum, zona*, velut opera, quibus æterna maledictio comparatur Græci quoque declarant τὸ κολαστικὸν ἔργον, καὶ τιμωρίαν, *punitivum opus, atque punitionem*. At ex Græcis Apollinarius etiam expoſuit, *mercedem*.

μισθὸς ὅδ᾽ οἷς βασιλῆι κακηγορέειν με μέμηλεν

Merces iſta, quibus Regi vituperare me, curæ eſt.

[a cap. 19. 13] in Levitico *a* quod appellatur Hebr. פעלה *pehhulah*, & Lat. *opus*, ſicut hic Græcè vocatur μισθὸ *merces*. *Non morabitur opus mercenarii tui apud te uſque mane*, οὐ κοιμηθήσεται ὁ μισθὸς τοῦ μισθωτοῦ παρὰ σοὶ ἕως πρωΐ *non dormiet merces mercenarii apud te uſque mane*. Apud Eſaiam *[b cap. 62. 11.]* *b* ſynonyma ſunt *merces*, & *opus* μισθὸς, & ἔργον שכר *ſachar*, & פעלה *pehhullah*; *ecce merces ejus cum eo, & opus ejus coram illo*.

Eorum qui detrahunt mihi.) Hieronymus, *qui adverſantur mihi* שטני *ſotenai, qui impediunt me, qui inimicantur*, vel *inſidiantur, ſicut Satan*. Idem erat verbum Hebræum, Græcum, Latinum in verſu 4. *pro eo ut me diligerent detrahebant mihi*. Teſtatur, Theodoretus alios pro ἐνδιαβαλλόντων vertere ἀντικειμένων *adverſantium*, pro *detrahentium*. Exponunt alii κακηγορεῖν καὶ συκοφαντεῖν *vituperare, & calumniam more ſycophantæ*. Detractio adverſus Chriſtum, & infidelitas pervicax negandi ipſius divinitatem, atque completas in eo eſſe ſcripturas, tale opus, ac mercedem & meruit, & conſecuta eſt.

Apud Dominum.) Hieronymus, *à Domino* מאת יהוה *meth Johovah*. Videlicet *hoc opus, & retributio*, ſeu *merces*, atque *præmium à Domino eſt*; vel *ſit eorum*, aut *iis, qui detrahunt mihi*. Hoc ſibi vult etiam παρὰ κυρίου. Sic ſenſus eſt, quod opus hoc ſit à Domino ultore, & vindice; non autem de detrahentibus apud illum. Legit Interpres noſter παρὰ κυρίῳ: atque ita etiam videtur Apollinarius legiſſe, ponens, ut ante recitavi, caſum dandi, βασιλῆι *Regi* ut ſit κακηγορέειν βασιλῆι, *accuſare, ac vituperare Regi, apud Regem id facere*. *Detrahebant* Chriſto *apud Dominum*, qui ſicut poſtea, ut notat Caſſiodorus, Ariani negabant Filium Dei, Deo Patri æqualem. Negabant quod Judæi
[c Joan. 9. 16] *eſſe hominem à Deo, ſed peccatorem* c *malefactorem* d,
[d cap. 18. 30] *reum mortis qui ſecundùm legem deberet mori quia Filium*
[e cap. 19. 7] *Dei ſe facere* e. Item *apud Dominum detrahebant*, ideſt, eo ſciente & attendente, inquit Hugo: vel quaſi illi rem gratam facerent, ait Haimo: vel exiſtenti apud Dominum inæqualitate eſſentiæ Domini Patris, ut Bruno dicit, juxta
[f Joan. 1. 1] illud *Verbum* f *erat apud Deum*. Satius interpretari de opere, ut *ſit apud Dominum*, ut illi committatur, & permittatur, aut jam eſſe intelligatur apud ipſum, quia decrevit omnibus antea dictis modis. Nec vero ſemel alibi præpoſitione *apud*, cum accuſativo, quod exigit, uſus eſt interpres loco præpoſitionis *ab*, vel *à*, cum ablativo: Ut *apud* g *Dominum greſſus hominis dirigentur* מיהוה *me-*
[g Pſal. 36. 23] *iehovah* παρὰ κυρίου: *ſubſtantia* h *mea apud te eſt* παρὰ σοῦ:
[h Pſal. 38. 8] *apud* i *te laus mea* παρὰ σοῦ מאתך *meitecha*; *à te*, ut Ter-
[i pſal. 21. 26] tullianus k quoque legit. Item valet, *aliquid apud aliquem*
[k 3 contr. Marc. cap. 24] *eſſe, & ab aliquo*, quando propterea eſt, as proficiſcitur ab illo, quia in illius poteſtate, ac voluntate eſt.

Et qui loquuntur mala adverſus animam meam.) Singularis numeri eſt רע *rahh malum*. Synonymum poteſt hoc priori membro eſſe, & *adverſus animam loqui*, idem quod *alteri detrahere*. Sumitur namque *anima* ſæpe pro toto compoſito. Significat quoque *anima* vitam: quo pacto *adverſus eam loqui*, erit decernere de illa tollenda. Sic locutum Deum contra Achab malum quum diceret Michæas
[l 3. Reg. 22. 8] l, volebat ſignificare decreviſſe occidere. Accipiendo *animam* in ſe totam, locutos contra Chriſti animam ait Auguſtinus, qui negabant quum voluiſſet, potuiſſet reſurgere,
[m Joan. 10. 18] quum ipſe dixerit m, *poteſtatem habeo ponendi animam meam & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam* Haimo obſervat *animam* nominari, non *corpus*; quia quod objiciebant Chriſtum pauperem eſſe, quæ res ad corpus pertinebat, non erat malum, quia verum. Caſſiodorus & Hugo A-
[Apollinarii error.] pollinarium locutum dicunt *adverſus animam* Chriſti, negando in eo animam fuiſſe, ſed ſolum cum corpore verbum. Arnobius exponit in genere de detrahentibus fidei Catholicæ, & qui quærunt mala ſanctis, & ortodoxis definitionibus. Ergo, colligit Baſilius, & verborum acerbiſſima danda eſt ratio, & pęna luenda. Et Rickelius terribile ergo, inquit, eſt detrahere juſſis. Qua de re actum alias. Accuſabit accuſator diabolus in judicio, & *accuſat die, ac nocte ante conſpectu Dei noſtri* n, non *adverſus cor-*
[n Apoc. 12. 10] *pus*, ſed *animam*, quia parum ſe feciſſe æſtimat, ut cum Gregorio Hugo ait, quum animam non ſauciat.

Verſ. 21.) Et ut Domine, Domine, fac mecum propter nomen tuum: quia ſuavis eſt miſericordia tua. Libera me.

[Senſus loci] IN hac pſalmi ultima parte convertit ſe propheta ſub perſona Chriſti, ad orationem pro auxilio contra adeo graves perſecutores, quorum quam ſit gravis perſecutio, tot & tam magnæ prius de illis, & contra illos pronuntiatæ, ac prænuntiatæ per modum orationis, maledictiones, demonſtraverunt. Pertinet vero ſimul hæc oratio, cum prædictione multorum bonorum, quæ quaſi opponuntur dictis maledictionibus, ad myſticum Chriſti corpus, quod eſt Eccleſia. Igitur primum orat in iſto verſu, ut Deus, qui fons eſt eſſendi, & Dominus, qui rerum cunctarum habet dominium, propter gloriam nominis ſui omnia facere ſolitus, dignetur ſeſe neceſſitatem patienti adjurgere & juvando cooperari: tum præterea pro innata benignitate, atque ſuaviſſima miſericordia tua. Quæ ratio triplex efficaciſſima eſt ad perſuadendum; nempè omnipotentia, dominiumque rerum omnium; gloriæ propriæ illuſtratio, atque amplificatio; pia & prona benefaciendi voluntas. Nihil quidem abſurdi eſt concedere deinceps in propria Davidem, ac de ſuiſmet rebus propriè loqui, ut Agellius voluit. Tamen à communi expoſitione de Chriſto recedere, niſi ratio cogat, non probo; & qui hoc faciat, non ita libenter audio.

Et tu Domine, Domine.) Hieronymus, *tu autem Domine Deus*. Conjunctiva particula nonnumquam habet uſum adverſativæ. Hebraicè primum nomen habet puncta nominis *Elohim*, hoc modo יהוה *Jehouih*; quamvis ſit nomen *Jehouah*; quia ſequens eſt אדני *adonai*, cujus puncta ſolent poni in nomine יהוה *Jehouah*. Cenſetur nihilominus perinde ac ſi eſſet ipſummet Tetragrammaton; quod eſſe, eſſentiamve denotare dicitur, & *Deum ut eſſe omnis, ac eſſentiæ fontem*. Alterum nomen *Deum* ſignificat *ut Dominus eſt*: ex quo *dominii*, cujus nota *Don*, ſumta creditur, aut ex *domno* per detractionem ex *domino*: Cajetanum non bene ſuus docuit Rabinus ut verteret ſecundo loco, *Domine mi*. Nec enim eſt אדני *adoni*, ſed אדני *adonai*. Habet geminata vocatio nominis *Domini*, licet Hebræa nomina diverſa ſint, emphaſim & energiam blandientis, humiliantis ſe ſecundum corpus & animam, intus foriſque, urgentem neceſſitatem exprimentis, affectum orationis demonſtrantis.

Fac mecum.) In Romano Pſalterio, & apud Caſſiodorum, Arnobiumque, *fac mecum miſericordiam*. Meminit Auguſtinus; aſſerens codices emendatiores omittere. Ipſe autem obſervat, quia nihil aliud appoſitum eſt, nec dictum, *in me*, vel *ſuper me*, vel aliquid hujuſmodi; ſed *mecum*, ſequi eadem eſſe opera Patris & Filii, qui Patri hoc loco loquitur; atque *miſericordiam* ipſam intelligi, quæ paullo poſt ſequitur, ita ut bene intelligamus & Patrem & Filium ſimul facere miſericordiam in vaſa

vaſa miſericordiæ; ac præterea Chriſtum ut Deus erat; ſeipſum ſuſcitaſſe non minus quam ſuſcitaverit eum Pater idque innui per conjunctionem pronominis, & *tu*, ideſt, ego & tu. Sed ſimplicior ſenſus eſt, & quem idem Doctor adjicit; *fac mecum*, ideſt, adjuva me: ſic enim & nos de aliqua re, quæ pro partibus noſtris eſt, uſurpare, nobiſcum facit: juvari autem Filium ſeu Chriſtum à Patre in quantum homo eſt, ac propter formam ſervi, & videri petere nunc à Patre. Arbitror quoque latere magnam
[a pſ. 7. 4.] vim in apoſiopeſi. *fac mecum*, quemadmodum *a*, *ſi feciſti*;
[b pſ. 36. 5.] b *ipſe faciet*; c *quoniam tu feciſti* d; *quum ipſe fecerit* e; *tem-*
[c pſ. 38. 10] *pus faciendi Domine*: Item in formula illa *f*, *Hæc faciat*
[d Eſa. 38. 15] *Deus, & hæc addat*. Nimirum ſubintelligitur eximium
[e pſ. 118. 12]
[f Ruth. 1. 17] aliquod opus, & inſignis quæpiam, notabiliſque res ſive
[g Orat. pro Cecin. & orat. pro Sylla.] bona, ſive mala, prout exigunt antecedentia, & conſequentia. Quod Auguſtinus docebat de vulgari ſermonis uſu, *fac mecum*, hoc eſt, juva me. Confirmant Ciceronis *g* teſtimonio, apud quem *mecum facere*. eſt, mecum ſentire, meæ eſſe opinionis, mihi facere. Hoc ipſum Græci efferunt iſtis modis μετά τινος καὶ σύν τινι εἶναι cum aliquo eſſe: item συμπράττειν καὶ συνεργεῖν τινι, *cooperari alicui*. Nicephorus exponit hunc locum ὑπερβατῶς, quaſi diceret, *fac mecum miſericordiam tuam, quoniam bona eſt*. Hoc forſan Genebrardus voluit, monens de hyperbato.

Propter nomen tuum.) Propter te ipſum, propter gloriam nominis tui, ut res nomini tuo reſpondeat, ut eſſe cognoſcaris qui diceris. Unde Apollinarius.

ἀλλὰ παμβασιλεῦ μοι ἄκος σέο εἵνεκα τεύχοις.

Sed tu Domine omnium Rex mihi medicinam tui cauſſa facias.

Gratiam commendari notat Auguſtinus; quia nullis operum meritis præcedentibus in tantam celſitudinem ſubvecta eſt humana natura, ut totum ſimul verbum & caro, hoc eſt, Deus & homo, unigenitus Filius Dei dicerentur. Idem aliis in pſalmis *h* orandi modus ac petendi
[h pſ. 24. 11. pſ. 30. 4.] *propter nomen Dei*, ſeu *propter gloriam nominis ejus*. Eamdem gratiam commendant priora verba, *Fac mecum*, addendo prima, *Domine, Domine*. Domine, Domine, quem
[Oratio Chriſti.] ore confiteor, & cui opere ſervio: cui me ſubditum profiteor intus & foris, ſecundùm corpus & animam, ſecundùm prohibitiones & præcepta tam circa naturalia, quam
[i Joan. 15. 5.] ſupernaturalia, tùm in proſperis, tùm in adverſis: fac mecum, *quoniam ſine te nihil poſſum* i, & in gratiæ operibus
[k 1. Cor. 3. 5] abſque præveniente gratia tua, & adjuvante; cum qua
[l c. 1. 7] dum conſentio & cooperor, *adjutor tuus* dicor k; volo
[m Phil. 2. 12] autem *non deeſſe gratiæ* l, & otioſus nolo expectare, ut ſolus facias, ſed *ſalutem ipſemet meam operari* m; *fac* inquam, *merum*, non hoc, aut illud præciſe, ſed abſolute,
[n Eſa. 26. 12] *quoniam ſine te*, ut modo dixi, *nihil poſſum* facere *omniaque opera noſtra operari in nobis* n; & quia per ſe notum eſt, nihil me à te peti debere, niſi quod tuæ placeat voluntati, & conferat ad ſalutem, quæ importatur in Dei nomine, quod eſt *Jeſus*. Hæc debet eſſe oratio Chriſtiani, ut Hugo admonet; cujus etiam fere ſunt, quæ modo dixi.

Quia ſuavis eſt miſericordia tua.) Hieronym. bona, ideſt, pia & benigna, inquit Trevetus, qua multis ſubve-
[Hominum miſericordia inefficax.] nis. Eſt generale epithetum טוב *tou* Χρηστοῦ autem epithetum ſignificat *utilitatem*. Nam, ut notant Chryſoſtom. Euthymius, Nicephorus, hominum miſericordia quandoque inefficax eſt, nocetque, & utuntur ea ad exitium, ac detrimentum; Deus ſemper ad utilitatem. *Melior eſt*
[o pſ. 64. 4] *miſericordia ejus ſuper vitas* o: & in alio in pſalmo *p* co-
[p pſ. 68. 18.] gnominatur quoque *benigna*, iiſdem Hebræo, Græcoq; vocabulis, quæ hic habentur. Ipſiſſima benignitas, atque ſuavitas eſt miſericordia. Sed ſi conſideretur ſecundum effecta ſua in nobis, hæc maxime prodeunt ex incarnatione, qua conſultum eſt infirmitati, ignorantiæ, peccato, & aliæ utilitates provenerunt, quæ hic deinceps inſinuatur. Rickelius hunc verſiculum appellat dulcem, decorum, induſtrioſum, ſententioſum, *Suavis eſt miſericordia*, per ſe, & omnibus; ſed amara paſſis prius magis,
[q Mat. 27. 45] potiſſimum, Chriſto, fellis experto poculum *q*, totque
[r Jud. 14. 8] amaritudines. Ut idcirco reſurgens velut alter Samſon *r*
[ſ Luc. 24. 13] guſtare *favum mellis* voluerit *ſ*.

Libera me.) Sic etiam Hieronym. & qui ex Hebræo textu immediate transferunt, jungunt hæc duo cum iſto verſu 21. Ceteri rejiciunt in ſequentem, Liberationem petit Chriſtus ab anguſtia paſſionis, à limbo, à ſepulchro. Tam generaliter quis orare debet, ac petere à Deo, *Libera*
[t Mat. 6. 13] *me*, ſcilicet à malo, ut orari voluit Chriſtus *t*, quam *Fac mecum*. Novit Deus quid nos habere conducat boni, quo privati malo, quibus beneficiis juvandi ſimus, à quibus incommodis liberandi. Summa igitur orationis noſtræ
[Summa orationis noſtræ Fac, & Libera, Da, & Aufer.] ſit, *Fac*, & *Libera*, ſive *Da*, & *Aufer*.

Sed ſatis eſt, ait ille, *orare Jovem* u, *qui donat, & aufert*. Mala pro bonis petere Plato *x* à diis nefas putabat: laudabatque vehementer Lacedemonios, quod hoc unum
[u Horat. lib. 1. ep. 12.] orarent deos, ut ſibi pulchra bonis cumularent: ſed & ab
[x 7 de legib. & in Alceb.] Ammonis oraculo approbatam ſcripſit hanc εὐφημίαν.
[y Zac. 12. 10] *Spiritus* egemus *gratiæ, & precum* y: *quique interpellet*
[z Rom. 8. 26] *pro nobis*. Profecto nonniſi ab hoc edoctus Spiritu uſurpare, ut decet illud ad verum Deum, poteſt, quod prophanus ad Jovem dirigens orationem protulit.

[a lib. 1. epig. Græc.] a Ζεῦ βασιλεῦ τὰ μὲν ἐσθλὰ καὶ εὐχομένοις καὶ ἀνεύκτοις
ἄμμι δίδου, τὰ δὲ λυγρὰ καὶ εὐχομένων ἀπερύκοις.

Jupiter Rex bona quidem & precantibus, & non precantibus

Nobis da: mala vero & à præcantibus removeas.

Verſ. 22.) Quia egenus, & pauper ego ſum, & cor meum conturbatum eſt intra me.

[Senſus loci.] MAle precatus fuerat *b* ei, qui non recordatus facere
[b v. 16. 17.] miſericordiam, perſequutus erat hominem inopem & mendicum, & compunctum corde, ut mortificaret, occideretque. Hunc ſe modo ait eſſe egenum, ſeu inopem, pauperem, & mendicum conturbatum habentem cor intra ſe, ſive compunctum corde: propterea flagitat ſuavem miſericordiam Dei, atque à tantis periculis liberationem, & remedium. Eo loco ut conveniant conditiones hæ Chriſto, docuimus, alibique non ſemel. Idemmet Chriſtus conturbationem cordis, & animi ſui ſatis
[c Joa. 12. 27] diſerte declaravit, c *Nunc anima turbata eſt; & quid di-*
[d Ma. 26. 38] *cam? Pater, ſalvifica me ex hac hora*. Item d, *Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem*. Præ triſtitia iſta, pavore, tædio mœſtitia, mortis horrore, oravit in horto, longa & multiplici oratione ad agoniam uſque, ſudoremq; ſanguineum e Vetuit Chriſtus Apoſtolis turbationem cordis, ac
[e Luc. 22. 24.] formidinem *f*. Has immoderatas perturbationes patiun-
[Prohibetur turbatio cordis, & formido.] tur ceteri homines: in Chriſto erant in πάθη, ſed προπάθειαι, non *paſſiones*, ſed *propaſſiones*, atque *ipſe turbabat ſeipſum* g. & laxatis, ac retractis habenis optime gubernabat, moderabaturque, ne modum umquam tranſili-
[f Joa. 14. 27] rent. Qua ipſa de re diſputatum alias. Convenit eadem
[g c. 11. 34.] deprecatio Eccleſiæ, quæ Chriſti myſticum corpus eſt; quia cœtus hic *egenus, & pauper eſt*, ſuis non nitens viribus, meritiſve, ſed à Dei pendens benignitate, atque gratiam ipſius ſemper in omni præſertim opere pietatis, emendicans. Pergit Trevetus explanare ad inopiam redacto, mœrente, pulſo de patria, &c.

Quia egenus, & pauper ego ſum.) Jam prius monui preponi verbis iſtis ab aliis alia illa, *Libera me*, poſita, expoſitaque verſu præcedente. Sed ſæpenumero *h* ſive David,
[h pſ. 13. 16.] ſive ſub ejus perſona Chriſtus, ærumnas, atque calamitates ſuas talibus nominibus propoſuit.

Et cor meum conturbatum eſt intra me.) Hieronym. *vulneratum eſt intrinſecus*. Alii, *vulneratum eſt in viſceribus meis*, vel *contritum*, ſeu *afflictum eſt in medio mei, languet intra me* Significat, חלל *chalal vulnerari, ſauciari, cruciari, dolere, violari, ex violentia interfici*. Præter conturbationem triſtitiæ Chriſti, præſertim tempore paſſionis, Cajetanus intelligit de vulnere charitatis, tum de illo, quod accepit in Cruce. Habent ſimilitudinem quum hoc loco illa alia, in quibus dicitur *cor factum liqueſcens in medio ventris*: i & rurſus *cor conturbatum cum dereli-*
[i pſ. 21. 15.] *ctione virtutis*; k item quod *cor ipſum dereliquit* l; quod
[k pſ. 37. 11.] *conturbatum eſt* in aliquo, & *formido mortis cecidit ſuper*
[l pſ. 39. 13.] *eum* m; quod *defecit cor, & caro* n; quod in aliquo *turba-*
[m pſ. 54. 5.] *tum eſt* o; quod *contritum*. p Sed verbum Hebræum,
[n pſ. 72. 26.]
[o pſ. 142. 4.] quod hic extat, alibi in hac phraſi non reperio: verum
[p pſ. 50. 19.] alia ſono affinia, ut חול *chul* q, quod eſt *dolere*, & כלה
[q pſ. 54. 5.]
[r pſ. 72. 26.] *chalah* r, *deficere*. Tropologicè Arnobius proponit uti-
[Senſus tropologicus.] lem conturbationem de timore judicii: Hugo cognitionem cauſſæ, quæ intus efficiat conturbationem, nempe fomitis, & peccati. Rickelius ſimul cum iſtis, diverſorum periculorum, ita ut etiam *antequam comedamus, ſuſpiremus, & quaſi inundantis aquæ ſic ſit rugitus noſter* ſ.
[ſ Job. 3. 24.]

Verſ. 23.) Sicut umbra quum declinat, ablatus ſum, & excuſſus ſum ſicut locuſtæ.

Senſus loci.

VItæ diſcrimen, ac inſtantis periculum mortis, duplici ſimilitudine declarat; ex umbra declinante, ac in occaſum vergente, quæ ſiſti nequit, vel reverti: & ex locuſta, quæ huc illuc avolat, ſurgente potiſſimum æſtu, atque ubi avolaverit gregatim, non redit; ſed & ſi de plantis, quibus inſidet, excutiatur, cadens interit. Davidem hìc queri Trevetus ait, quod longius, ac longius Saul eum uſque ad mortem perſequens, à vitæ declinare faceret proſperitate; & vagari per varia loca cogeret, ac fugere. Explicat nihilominus cum ceteris, de Chriſto ad mortem vergente, & cui vita excuſſa eſt violente. Aug. & Proſper primam ſimilitudinem de Chriſti accipiunt morte, ſecundam de membris ejus, ſive de fidelibus, qui fugati deinde ſunt à perſecutoribus, & tranſilire compulſi de loco in locum. Quod Bruno, Hugo, Remigius, Pampolitan. quoque ad diſcipulos applicant, Chriſto capto diſperſos. Caſſiodorus interpretatur tanta facilitate comprehenſum Chriſtum, raptumq; de medio diſcipulorum à Judæorum turba, quanta ſolet velocitate umbra noctis, veniente Solis lumine, diſcedere: præterea, quod proſper perſecutiones varia mutarit loca: etſi ſimul etiam id de induſtria faceret, ne ſcelus perſecutores implerent. Cajetan. Placidus, Parmenſis, Bellarm. excuſſione locuſtæ volunt deſignari Chriſtum tamquam vile hoc animalculum ejectum eſſe ab uno ad aliud tribunal, nempe Caiphæ, Pilati, Herodis. Rickelius putat poſt declinationem umbrę quę mortem deſignet Chriſti, ſignificari ejuſdem reſurrectionem per excuſſionem locuſtæ, quæ evolat, ne detineatur ab aliquo. Hoc potuit didiciſſe à Gregorio *a*, ſcribente, quod Chriſtus teneri ſe à perſecutoribus uſq; ad mortem pertulit; ſed *ſicut locuſta excuſſus eſt*, quia ab eorum manibus ſaltu ſubitæ reſurrectionis evolavit. Atque in iſto ſenſu accipit verba Job *b*, *Numquid ſuſcitabis eum, quaſi locuſta?* afferens myſticas alias ſignificationes pro Judęis, pro Gentilibus, pro adulatoribus, pro Prædicatoribus. Suſcitatus, & excuſſus à ſeipſo Chriſtus eſt, veluti excutiens ſyndonem, linteamina, ſudarium, quibus erat religatus, lapidem, & ſignaculum tumuli, intra quod retinebatur. Valentia in eadem excuſſione locuſtæ mortem Chriſti agnoſcit, per quam excuſſus eſt à vita. Placet magis utramque ſimilitudinem eidem Chriſto accommodare, & quidem potius ad mortem ſolam, quam partim ad hanc, partim ad comprehenſionem ipſius, & ad deductionem per varia tribunalia. Varia tradi tropologia poteſt, de qua in aliis pſalmis diximus, in quibus eædem res continentur, & nonnihil paullo poſt dicemus.

a l. 31. mor. c. 12. vel 20. & 21.
b c. 39. 20.
Senſus myſticus.
Tropologia

Sicut umbra quum declinat, oblatus ſum.) Hieronym. *quaſi umbra quum inclinatur, abductus ſum*, Chald *conſumtus ſum*. Euthym. notat in bis compoſito ἀνταπέθην videri ſuperfluam primam præpoſitionem, Hebraici ſermonis more: aut idem ſibi velle, ac ſi diceretur: Pro bonis, quæ eis contuli, ego contra ab illis ablatus, atq; interemtus ſum. Non tam videtur ad rem, conſiderare umbram noctis, quæ abit, lumine Solis accedente, ut Caſſiodorus conſideravit, quam quando cum lumine ipſo abeunte, perit. Nam ſæpius *umbra* ſumi ſolet pro ea, quam projicit corpus, lumine præſente, quod cernitur à nobis, & eo ſubtracto, deſinit: atque ita illuſtrior eſt comparatio mortis cum hujuſcemodi umbra. Sic in pſa. 101. c *dies mei ſicut umbra declinaverunt*: & in 143. d *dies mei ſicut umbra prætereunt*: & in Paralipomenis *e*, *dies noſtri quaſi umbra*: & in libro Sapientiæ *f*, *umbræ tranſitus eſt tempus noſtrum*. Quo longior umbra, brevior, ideſt, breviore durans mora. *Quid neceſſe eſt homini majora ſe quærere, quum ignoret quid conducat ſibi, numero dierum peregrinationis ſuæ, & tempore, quod velut umbra præterit* g? Quaſi ex umbræ longitudine, ideſt, vitæ longioris, pol liceatur adhuc ſibi vitam longiorem; revera *ſtultus*, quia *non attendit hac nocte repeti animam ſuam poſſe*, *h* extinguique lucernam ipſis. Solis ardore perſecutio deſignatur, Gregorio *i* teſte. Quanto magis hic Sol erigitur, tanto minuitur magis vitæ præſentis umbra: & quum ad culmen perduxiſſent Judæi ſuam contra Chriſtum, illum de medio ſuſtulerunt; umbræ ſimilem ſecundum vitam mortalem; ſed verum *juſtitiæ Solem* K, quo occumbente, *tenebræ* l *factæ ſunt* non *in terra* tantum, ſed & in Judæis ipſis, quos *operuit umbra mortis*. m

c v. 12.
d v. 4.
e l. 1. 29. 14.
f cap. 2. 5.
g Eccl. 7. 1.
h Luc. 12. 20
i 34. mor. c. 6
K Mal. 4. 2.
l Ma. 27. 45
m pſ. 43. 10.

Et excuſſus ſum ſicut locuſtæ.) Hieronym. abſque conjunctione, *excuſſus ſum quaſi locuſta*. Alii, *vagatus ſum*, vel *fugatus*, vel *ablatus*, vel *inſtabilis factus*. *Locuſtam* quoq; numero ſingulari Pſalterium Romanum ponit, & Caſſiod. atque Arnob. prout & Hebraicè habetur, ארבה *arbeh*. Quamvis ut notat Auguſt. illo numero poſſent accipi multæ, ſicut ibi, *Dixit*, n *& venit locuſta*. De animali, non de virgulto ſermonem hic eſſe, ambigi non debet; quamvis ἀκρίς, & *locuſta* ſignificare utrumque poſſit, ut modo citato pſalmo docui. Scholia novi Teſtamenti, quæ tribuit Athanaſio noſter Salmeron *o*, non legi, in quibus hunc locum dicitur intellexiſſe, & alium ex Eccleſiaſtę *p*, pe herba. Eſt autem נִנְעַר *ninbhar*, *excuti*: unde נַעַר *nabhar*, *puer ex molliore excuſſus parentum cura*: & ἐκτινάσσεσθαι, *expelli, & emoveri, quaſſando, & concutiendo*. Quare non tam fortaſſis innuitur hic locuſtæ ſaltitatio, & divagatio, quam conquaſſatio, & excuſſio, quæ fit, quando iſtius beſtiolę turba circumſedens ſuper plantas, pertica quaſſando plantas, quibus nocet, abigitur, & ex ipſo caſu reſurgere non valens, interit, vel ne reſurgat, conculcatur. Obeunt item, ut populi Plinius *q*, locuſtæ, quum gregatim ſublatę vento in maria, ſtagnaque decidunt: quod eſt genus quoddam excuſſionis. Euthymius, ac Nicephorus excuſſionem per ventum interpretantur. Pręterea indicatur, ut Agellio placet, irrevocabilis, ac irreparabilis vitæ curſus, ad eum modum, quo gregatim volantis locuſtę, retrorſum non redeunt. *Cuſtodes tui*, ait Nahum *r*, *quaſi locuſtæ, & parvuli tui quaſi locuſtæ locuſtarum, quæ conſidunt in ſepibus, in die frigoris; Sol ortus eſt, & adulaverunt & non eſt cognitus locus earum, ubi fuerint* Pręterea in apocrypho Eſdrę quarto libro *ſ* inſinuatur locorum inſtabilitas, mutatioque; *Et pertranſivimus de ſæculo ut locuſtæ, & vita noſtra ſtupor & pavor*, &c. Sed in his locis non apparet excuſſio ulla. Excutitur illa externa vi, locuſta, quia frugibus, ac fructibus nocet. Erat innocuus, & omnibus proficuus Chriſtus *panis de cęlo deſcendens, dans vitam mundo* t, gratię nutrimenta pręſtans, *vitæ* proferens *verba* u. Malę frugis homines, quos mordebat, & carpebat, excuſſerunt à ſe tamquam noxium, & peſtilentem. Excuſſionem bonam Arnob. aſſignat de manu peccati. Rickelius *de pulvere* x, ideſt, de terrenis, ut aſcendatur per contemplationem, & dilectionem ad cœleſtia. Malam idem iſte ait eſſe, necnon Hugo, quæ à diabolo fit de ſtatu juſtitiæ, de gradu perfectionis, de ſtabilitate mentis. Plura de phyſiologia, & myſtologia locuſtæ alibi *y* egimus.

u pſ. 104. 34.
Quid per excuſsionē locuſtarum innuatur.
o tom. 4. p. 1. tract. 4.
p c. 12. 5.
q l. 11. c. 29
r c. 3. 17.
ſ cap. 5. 26
t Jo. 6. 50. 59
u ib. v. 64.
x in Eſ. 52. 2
y in pſ. 77. 56 pſ. 104. 34. pſ. 104. 34. in Eccl 12. 5.

Verſ. 24.) Genua mea infirmata ſunt à jejunio, & caro mea immutata eſt propter oleum.

Senſus loci.

DE Davide dupliciter exponi poteſt: vel ut ſignificet ſe ad orationem, cujus antea meminerat, adhibuiſſe ſeverum, diuturnumque jejunium, ut niti genibus præ imbecillitate, ac ſuſtinere ſeipſum nequiret, præterea carnem horridiorem, atque ſtrigoſiorem, ac rugoſiorem evaſiſſe, quod ei denegaſſet ea quæ ipſam poſſent exhilarare, & opimam, nitidamque reddere. Vel ut doceat iſtas corporis afflictiones neceſſitate quadam ab ſe toleratas, quum per deſerta erraret, fugitans perſequentem Saulem, & alios. Poſterior ſenſus Treveto placet. Primus eſt Janſenii, Genebrardi, & aliorum, atque illorum præterea, qui explanant de Chriſto, cujus labores, & abſtinenti per omne vitæ ſpatium, una cum orationibus, corporis ei attulerit debilitatem, maciemq; ita ut qui trigeſimum quartum non exceſſit annum, non admodum quinquagenario minor haberetur z. *Eſurivit* revera *Chriſtus a*; ac *ſitivit* b, *& fatigatus ex itinere ſedit*, *c* & bene conſtitutum, ſucculentumque corpus, modis illis male tractatum, ariditatem, & maciem contraxit: nec quidquam vetat quominus genua ipſa illius infirmata concedamus, & vacillantia, Id quia non legitur in Scriptura; recurrit Auguſt. & qui ſolent eum ſequi, ad myſticum ſenſum de Apoſtolis, quorum in Chriſti paſſione nutavit fides, quum deberent alios velut genua, ſuſtentare exemplo, idque à jejunio, hoc eſt, ob defectum ſpiritualis refectionis, & ſubtractionem panis, qui erat ipſemmet Chriſtus Carnem quoque immutatam propter oleum interpretantur de iiſdem; vel etiam de illis, qui erant magis infirmi, quam Apoſtoli, quos Chriſtus ab unctione dictus, ſua reſurrectione ſpiritualis refectionis, atque Spiritus ſancti miſſione, à quo unctus *d* fuerat, ipſeque vocatur unctio immutavit in melius, & confirmavit. Sed bona Auguſtini venia, non debet nobis movere ſcrupulum prior de infirmatis genibus Chriſti ſententia, ut ſubnotat Caſſiod. & magis aperte, ſed modeſtę, admonet RicKelius. Addit Cajetanus, mole Crucis, quam bajulabat, ob debilitatem genua Chriſti adeo debilitata, ut concideret, eaque de cauſſa *angaritatum Simeonem Cyrenæum, ut portaret crucem poſt eum* a. Haimo immutatam Chriſti carnem docet propter oleum; quia datus eſt in mortem, ut oleum Spiritus ſancti mitteret: aut quia de mortali facta eſt immortalis, propter divinitatem ſibi unitam. Non favet admodum phraſis ipſa iſti ſenſui, ut poſtea videbimus. Arnob. explicat de diſpoſitione in quolibet homine, ut jejunet, caroque ipſius deſtituta ſit pinguedine; quod uno verbo pertinet ad corporis caſtigationem, & ut caro quæ dominabatur, ſerviat, propter oleum, ideſt, propter arida cibaria, quo ſolo oleo condiuntur, ut ait Hugo, vel ut idem addit, propter oleum gratiæ, miſericordięque Dei, Sed hæc myſtica ſunt: ut & quod ait Beda, jejunanti ſimilem Chriſtum vix in cruce reperiſſe, quo reficeret, atque centurionem: carnem quoque immutatam ideſt, morti datam, propter oleum, quoniam non reperit, qui exhilararet ipſum.

z Joa. 8. 57.
a Matt. 4. 2. cap. 21. 18.
b Joa. 4. 10 cap. 19. 28.
c Joan. 4. 6.
Senſus myſticus Auguſtini.
d Eſ. 61. 1.

a Mat. 27.

Genua mea infirmata ſunt à jejunio.) Hieron. *vacillaverunt*. Alii, *collapſa ſunt, debilitata, incurvata, illiſa, nutaverunt, impegerunt, offenderunt, deciderunt, ruerunt*. In Romano Pſalterio, & apud Caſſiodor. *præ jejunio*: apud Arnobium; *in jejunio*. Senſus eſt, quod prę jejunii vehementia genibus infirmitas advenerit. Nam כשל *chaſcial*, ſignificat omnia quæ diximus, uno autem verbo ἀσθενῆσαι declarata ſunt, quod eſt *infirmari*. Jejunaſſe Chriſtum non modo per dies, & noctes quadraginta, ſed alias crebro in vita, credi debet: probatque Cajetanus, tum quia docuit ejici quoddam genus *dæmoniorum in jejunio* b: tum quia objiciebant ei Phariſæi, *quare diſcipuli tui non jejunant*: non autem *quare tu non jejunas* c? ſcientes eum jejunare. Neutra ratio convincit. Nam quæ conſequentia, *non ejicitur hoc genus dæmoniorum, niſi in jejunio*; ergo qui hoc dicit jejunat? Item quærendo *quare diſcipuli ejus non jejunarent*, innuebant potius ſic inſtitutos ab illo, de quo etiam afferebant *voracem eſſe, & potatorem vini* d. In genibus robur ineſt præcipue: idcirco debilitas hominis deſcribi ſolet per illorum debilitatem, ſive per *genua trementia* e, *debilia* f, *fluentia aquis* g, *diſſoluta* h, *ſe invicem collidentia* i, *ſoluta* k. Eadem phraſis eſt Poetæ Latini.

Chriſtum ſæpè jejunaſſe credibile eſt.
b Mat. 17. 21.
c c. 9. 14.

—— *ſed* l *tarda trementi*
Genua labant.

Item:

Genua m *labant: gelidus concrevit frigore ſanguis.*

Expoſuit Apollinarius hunc locum recte ſic:

ἐδμήθη φίλα γυῖα τρέμων ὑπ' ἀναλκίδι λιμῷ.

Domita ſunt cara genua tremens ab imbelli fame.

d c. 11. 19.
Debilitas hominis per genuū debilitate deſcribi ſolet.
e Job 4. 4.
f Eſa. 35. 3.
g Ezec. 7. 17 cap 21. 7
h Eccl. 25. 32
i Dan. 5. 6.
k Heb. 12. 12
l Virg. Æn. 5.
m 12. Æn.
n Jud. 7. 5.
o c. 16. 3. 19

Qui *flexis bibit genibus* reprobatur *n*, qui ſcilicet inflectit ſe ad carnalia, & carnis infirmitate curvatur, præ ſiti & jejunio ſeu abſtinentia à rebus ſpiritualibus; & qui blanditias Dalilæ admittit pauperculæ *o*, ideſt, infelicis, ac infirmæ proſperitatis mundanæ, quæ tradit hominem inimicis ſuis, ſeſeque miſer privat beatorum ſocietate, qui bus in cœlo *ſuper genua blandiuntur* p His *excipi genibus* q minime pœnitendum Hoc adipiſcetur qui lubens *flectet genua Jeſus* r; omne illi aſcribens robur ſuum: & memor ortus ſui, genibus applicat oculos, quoniam naſcimur complicatis cum oculis genibus, ita ut genua dicantur quaſi genis in utero oppoſita: & quod fieri quoq; dicunt, ut genibus flexus ploret facilius *ſ*, propriam deplorat infirmitatem, & jejunitatem. Sive dormias per contemplationem ſuper genua inclinare, ut elephas; ſive ſubeas onus per actionem, genua curva, ut camelus. *Flecte genua* t *cordis* ante Deum humilians te ac profitens infirmitatem tuam. Cui firma genua, ſtat contemplendo, currit agendo *u*.

d Eſ. 66. 12
q Phil. 2. 10
Complicatis cum oculis genibus naſcimur.
Ratio nominis genuum.
r Delrius noſter in Senec. Medeam.
ſ v. 147. ex Iſidor. lib. 1 etymol. c. 1. & aliis, Lege item Bercorium in reperto verbo, genua.
t in ora Manaſſe apocrypha.
u Graveus ſerm. 234.

Et caro mea immutata eſt propter oleum.) In vetere Pſalterio recitat Faber, *propter oleum*, ſed non dubito, id ab ipſo confictum, quia nullus Patrum, qui Pſalt. vetere uti ſolet, ita legit, non Auguſt. non Proſper, &c. Deinde, quia in ſuis notationibus ſatis indicat, ſe iſtius lectionis Auctorem, volens ut ſic etiam omnes legamus, & recitamus. Symmach: ὑπὸ ἀπαλειψίας, aut ἀναλειψίας, *ab omiſſione unctionis*. Hieronym. *abſque oleo*. Alii, *macruit à pinguedine, emarcuit, elanguit, exhauſta, & attenuata eſt, macilenta facta*. Hoc exponi poteſt, ſumendo שֶׁמֶן *ſcemen* pro quavis pinguedine, non tantum liquidi olei, ſed etiam ſpiſſioris unguenti, vel pro adipe ipſiuſmet hominis: item accipiendo *propter* aut cauſſaliter abſolutę, ut ſonat; ita ut immutatio carnis facta intelligatur propter oleum, ideſt, propter præſentiam ipſius; aut aliquid ſupplendo, ut negantem particulam, defectivè, ac negativè, nempe ob abſentiam, defectum, negationem ipſius; denique ſumendo immutationem vel in melius, vel in deterius: quamvis nonniſi in deterius ſignificet שמן *chachas*. Primus ſenſus eſt, quod caro ſit immutata propter oleum, hoc eſt, propter uſum olei, quo uti ſolent jejunantes loco ciborum delicatorium, atq; carnium. Placet Genebr. qui hanc abſtinentiam jejunii tempore uſitatam Judæis, probat ex Daniele *x*, & ex tractatibus Hebræorum: Confirmat vero præterea, quoniam videtur idem iſto hemiſtichio enunciari, quod præcedenti, ſicut ſolet res eadem in pſalmis bis exprimi diverſis homeſtichiis, nimirum quod orta ſit propter jejunium, à ieiunio, ſive ex ieiunio imbecillitas, ita ut idem ieiunium per olei uſum ſignificetur. Denique, quia convenit eodem modo accipi eamdem utroq; in membro præpoſitionem מן *min*. Conſentit Cantapetrenſis *y*, quod utriuſq; membri ſit idem ſenſus. Innuit Hugo eamdem expoſitionem, arida cibaria per *oleum* interpretando, ut ante dixi. Senſus ſecundus eſſe poſſet, *immutatam carnem propter oleum*, ideſt, pinguedinem, quam ſibi caro adjunxerit pinguior facta. Non legi, qui hoc modo exponat: licet myſticam ſectantes expoſitionem, cuius antea meminimus, omnino faveant; nempe quod ſit mutata in melius caro Chriſti, *propter oleum*, ideſt, propter aliquid boni; quod ipſum varie traditur, ut etiam diximus. Obeſt etiam שכח *chachas*, quod, ut dixi; male ſemper ſonat, ſignificatque præter dicta, *negare*, ac *mentiri*; quaſi diceret, *caro mea mentita eſt propter oleum*, ideſt, propter defectum illius aliam veluti faciem oſtendit, quam prius denegavit priſtinam formam, decorem, nitorem. Quod eſt immutari, & ἀλλοιωθῆναι. Immo Hebræum illud verbum proprie ſignificat ſolum *negare*, ac *mentiri*, ſed propter adiuncta non male aliis illis modis exponi poteſt, qui maciem includunt, aut quid tale. In Job z autem non adeo apte nomen שכח *chachas*, Hebraizantes reddiderunt *maciem*: ubi melius Hieron. vertit *falſiloquium*. LXX. in abſtracto τὸ ψεῦδος, *mendacium*, quod proprie valet dictum nomen בכח *chachas*. Nec vero deſunt, qui velint ἀλλοίωσιν eſſe *à meliore mutationem in deterius*: Quamvis hoc non ſemper verum. Tertius & quartus cenſentur primi duo in paraphraſis initio poſiti, ut nimirum *immutatio* ſumatur in peius, & *propter oleum* ſignificet defectum, negationemve, ſeu privationem, & carentiam olei. Quod ſi *oleum* accipiatur pro pinguedine intra corpus, efficietur ſimilis iſtis ſenſus quartus. Habet alibi hunc uſum præpoſitio *propter*, ut probat Genebr. ex loco Geneſis, *a An delebis propter quinque univerſam urbem?* ideſt, propter defectum, ſeu ſi deſint quinque de quinquaginta: Ubi emendati codices Latini habent, *propter quadragintaquinque*, ideſt, ſi tantum tot defuerint, nec pervenerint, demtis quinque ad quinquaginta. Concedo Genebrardo ſic intelligendum Geneſis locum. Sed ibi præpoſitio eſt ב *be*, *in*, non מן *min*: quamvis prior præpoſitio reddatur non raro, vel explicari debeat per cauſſalem *propter*. Omnibus autem penſatis magis approbo, qui magis quoque ad litteram communis eſt, ſenſus, in quo ſuppletur in præpoſitione *propter* negatio, & defectus: ut *caro immutata* intelligatur, hoc eſt, macruiſſe, emarcuiſſe, exhauſta & attenuata eſſe propter olei defectum, propterq; denegatum oleum, ſive ad cibatum, ſive ad unctionem. Defectus pinguedinis in carne, unde macies conſequitur, oritur ex denegata carni pinguedine olei, & ſimilium lautitiarum. Quare perinde tandem eſt, ſive defectum, ac negationem externi olei contendas hic ſignificari, quod magis credo: ſive defectum pinguedinis intra ipſam carnem. Illuſtrat hunc præterea locum, & phraſim alter ex Threnis *b Quoniam iſti extabuerunt conſumti à ſterilitate terræ* Hebraicè & Græcè *à frugibus agrorum*, ſeu *à proventibus*, hoc eſt, quia hi defecerunt: quod Interpres explicavit, *à ſterilitate*, ſive *propter ſterilitatem*, quia præpoſitione מן *min*, & ἀπὸ vidit involvi defectum, atque negationem. Caiet. porro translatio hoc loco ſingularis eſt, *& caro mea macruit à ſervitio*, quod ſervitium explicat de aſſumta ſervi forma, & miniſterio ſalutis noſtræ: præterea de illo, quo *redigitur caro per caſtigationem in ſervitutem ſpiritus* c Non hoc ita ſimpliciter dicerem de Chriſto, ſed ut loqui ſole-

x c. 10. 5.
y lib. 5. ſub finem.
z c. 16. 8.
a c. 18. 28.
Unde oriatur in carne macies.
b c. 4. 9.
c 1 Cor. 9. 27

ſolemus, diſpenſative, & ad exemplũ noſtrum: erat enim per ſe caro perfectiſſime ſubjecta ſpiritui Chriſti. Neſcio quid venire potuerit in mentem Cajetano, vel potius Rabino ejus, ut *ſervitium* interpretaretur שמן *ſcemen*. Legitne Rabinus שמש *ſciammeſch*, quod Chaldæis eſt *miniſtrare*? Unde Solem dici volunt שמש *ſcemeſch*, quod lucem adminiſtret. Prava prorſus, & falſa lectio. Hoc vero eſt per alios ſcire, non vere ſcire. Digreditur is, quem credunt eſſe Hieron. in laudem jejunii, fugamque deliciarum: nos quando jejunamus, quando facies noſtræ pallidæ ſunt; nos quando fœdi videmur, cognoſcere debere noſmetipſos tunc pulchriores apparere Chriſto: tales diligere milites Chriſtum; qui jejuniis vacent annonam noſtram, & eſcam jejunium eſſe: in ieiunio victoriam, triumphumque: Apoſtolum non in ſaturitate, ſed in infirmitate gloriatum. Ex macie tamen, vel ex pingui carnis habitu ferri certum de ullo judicium nequit; quamvis pinguis venter non gignat ſenſum tenuem, ſi ea pinguedo ex intemperantia naſcatur. Necnon aliqui quandoque voraciores, habitudine ſunt corporis exeſa, & macilenta: contra, qui modum ſervant, ac ultra uſitatum quoque abſtinent modum, corpore magis ſucculento, & opimo, cujuſmodi tres adoleſcentes in Babylone *a*. Poſtremo, *exterminant* etiam aliqui *facies ſuas, ut videantur jejunantes* b. Antitheton *pinguium*, ſeu *obeſorum*, cum macilentis, & monogrammis, colligi facile poteſt ex his, qui conficiunt officinas, theatra, theſauros, exempla hiſtoriarum. Quod de Chriſti macie propter vigilias, orationes, peregrinationes ieiunia, labores prædicandi, continuum pro offenſis, quibus alii Deum offendebant, dolorem, quidam ſentiunt; dicunt etiam aliqui de David, ob nonnullas ex iſtis cauſſis, maxime propter tot perſecutionem, bellorumq; moleſtias, & propter pœnitentiæ caſtigationem: & addunt præterea incuſſum ab Angelo terrorem. Attigi prius myſtica de carnis immutatione. Hæc immutatur immelius propter defectum olei, & deliciarum, quæ ipſi denegentur: vel propter præſentiam olei, quod animæ ſit præſens, ideſt, propter gratiam, & opera miſericordiæ; ſic enim *putreſcit jugum à facie olei* c, hoc eſt, caro, quæ nobis oneri eſt: *& licet is qui foris eſt noſter homo corrumpatur, tamen is qui intus eſt renovatur de die in diem* d. Præterea homo carnalis, potiſſimum hypocrita infirmatur à ieiunio, & immutatur propter oleum, hoc eſt, infirmum ſe ſentit, ac debilem in bene agendo, ſi deſit qui laudet, & laudis veluti *oleum ipſum impinguet*; *e* atque ad ſimilitudinem plauſtri onuſti fœno ſtridet, murmuratque ſub onere pœnitentiæ, operumque pietatis, ſi unctor, ideſt, laudator deſit *f*. *Olei* proprietates tropologice Hugo prodit ad gratiam deſignandam, ut illuminet, condiat, pugilli præſtet ne teneatur, Reges & Sacerdotes conſecret, ſine ſtrepitu cadat, mitiget, ac ſanet. Eadem, & hic plura alibi declarata ſint.

[Margin: Pinguis venter non gignit ſenſum tenuem. — a Dan. 1, 15 — b Mat. 6, 16 — Senſus myſticus. — c Eſa. 10. 27 — d 2 Cor. 4. 16 — e Pſ. 140. 5. — Olei proprietate. — f Greveus ſerm. 5. 14.]

Verſ. 25.) Et ego factus ſum opprobrium illis: viderunt me, & moverunt capita ſua.

[Margin: Senſus loci.]

ACceſſit ad cumulum commemoratum calamitatum, ærumnarum, perſecutionum, quo irriſus, opprobrioque habitus fuerit apud hoſtes: & unde pertrahi ad commiſerandum hi debuiſſent, inſultandi occaſionem inde ſumſerunt, ita ut quum viderent viribus plane defectum, & jeiunio, macieque confectum, per ludibrium ſpectando, agitarent capita ſua. Trito illuſionis hoc modo forſitan uſi ſunt in Davidem perſecutores illius. Sed ſic inſultatum Chriſto in Cruce tradunt Evangeliſtæ, dictumque à *moventibus* in eum *capita ſua*, *vah* g *qui deſtruis templum Dei*, &c. De iſta tum irriſionis forma ſecundum ſe, tum ut ea Chriſtus irriſus eſt, egimus in aliis pſalmis *h*: & quo pacto idem Chriſtus in paſſione quidem præſertim, ſed & antea ſæpius factus ſit opprobrium Judęis, & in deriſum, canticum, pſalmum, ſubſannationem, illuſionem, prodigium, portentum, maledictum. Caſſiod. commotionem iſtam capitum pertinere vult ad conſuetudinem nimis iraſcentium. (Nam quoties, inquit, furor ſuccendimur, turbulenta commotione capitis comminamur.) Ambr. *i* etiam hoc docet eſſe comminantium, nec nocere valentium. Cyrill. Jeroſolymitanus *K* impletum hoc ſcribit à Judæis capita moventibus in Chriſtum crucifixum. Arnob. ait ſicut dum pateretur Chriſtus, Phariſæi moverunt capita ſua inſultantes: ita

[Margin: Agitatio capitis, tritus illuſionis modus. — g Matt. 27. 40. — h pſ. 21. 8, pſ. 43. 15. — i in pſ. 3. 13 — K Cant. 13.]

Adum paſſionibus premitur Chriſtianus, & vident eum dæmones conſentientem, inſultare ei. Sed & homines improbi rident iuſtos *tamquam purgamenta mundi, & peripſema* l: & non modo cedunt, ait Chryſoſtom. ſive alius, quando viderint iuſtum opponentem pietatem, ac religionem, ſed iis etiam probra ingerunt, eoſque ludificantur, & inſultant.

[Margin: l 1. Cor. 4. 14]

Viderunt me, & moverunt capita ſua.) Deeſt coniunctio Hebraicè, Græcèque: Hebraicè eſt ראש *roſch* numero ſingulari. Hoc parum refert: nec plura hìc videntur de verſu iſto referenda.

Verſ. 26.) Adiuva me Domine Deus meus: ſalvum me fac ſecundùm miſericordiam tuam.

[Margin: Senſus loci.]

PErſiſtendo in ſenſu hactenus tractato de Chriſto, licet ſub Davidis figura, videtur Chriſtus iam moribundus moxque de hac vita migraturus, Patris implorare auxilium pro celeri ſua reſurrectione; quam Pater & ipſe etiam ut Deus, nec non Spiritus ſanctus, tamquam principalis cauſſa, poterat ſolus operari tamquam inſtrumentum dumtaxat, & ut cauſſa meritoria ille idem ut homo. Simul quoque precar corpori ſuo myſtico intelligitur, nimirum Eccleſiæ, ſalutem veram animæ, corporiſq: Ubi miſericordiam interponit: quoniam quamvis debita eſſet Chriſto ſui corporis reſurrectio, & gloria, præterea nominis proprii exaltatio, atque mundi ſalus, propter infinita merita ex infinitæ perſonæ dignitate procedentia, tamen hoc opus totum incarnationis & redemtionis fuit ex divina miſericordia: & ad conferendam hominibus ſalutem neceſſariò interceſſit pactum divinum, quo vellet acceptare talia merita pro ſalute mundi: & ipſimet humanitati Chriſti miſericordia, gratiæque fuit aſſumi ad unionem cum perſona divina, & conſequenter alia habere gratiæ munera. RicKelius triplici de cauſſa notat *miſericordiæ* mentionem factam, & non *juſtitiæ*, ut nos Chriſtus exemplo ſuo doceret numquam de propria perfectione præſumere, ſed in Dei pietate inceſſanter ſperare; quia in omni opere Dei miſericordia illius commiſcetur. quia omnis virtus, & gratia Chriſti, ſola Dei miſericordia conceſſa eſt animæ eius. Ambroſius *m* Chriſtum hoc loco ſcribit ut hominem loqui Deo, Dominum ſuum appellando. Nihil aliud occurrit, niſi in Romano Pſalterio pro *ſecundum* (*propter*.)

[Margin: m Ep. 9. edit Rom. ad Sabinum.]

Verſ 27.) Et ſciant, quia manus tuæ hæc, & tu Domine feciſti eam.

[Margin: Senſus loci]

EXponit cauſſam, propter quam adjutorium & ſalutem poſtulaverit; nempe ut non modo propter ſeipſum, atque velut beneficium ipſi privatim conferatur; ſed potiſſimum propter gloriam Dei, ut illius potentia, majeſtaſque innoteſcat, & omnes intelligant, ſe, ut Nicephorus & Euthymius indicant, non tractari à Deo, ut adverſarium, ſed filium; & quod innuit Baſil. & Chryſ. clariuſque tradunt Janſſonius, Janſenius, Agell. ſalutem, atque liberationem ſibi non aliunde, quam à Deo proveniſſe; nec alterius cujuſquam hoc opus eſſe, præterquam ipſiuſmet omnipotentis manus Dei: præterea, ut Agellius etiam explicat, adeo gravia mala fuiſſe, quæ toleraret, ut nullum afferre quis remedium, Deo excepto, valeret; item reſurrectionis munus, ut ait Rickelius, Cajetanus, Placidus Parmenſis, Val. Lyr. Trev adipiſci ab alio nequiviſſe. Vel per manum intelligit omnes pœnas, & ſeriem totam paſſionis ſuæ Chriſtus oratque, ut explanant Caſſiod. Haimo, Remig. Hugo, Theodoretus, Arnobius, Beda, putatus Hieronym Turrecremata, Genebrardus, Bellarminus, ne crederent homines tam acerba & ignominioſa tormenta ab invito tolerari, & ſe jactarent Judæi adverſus illum prævaluiſſe, ut mirabili prorſus ratione adjuvando & ſalvando, hoc eſt, reſuſcitando; faciat cunctis innoteſcere, patienter, libenter, ſponte ſubjacuiſſe dictis tormentis, & morti; tum præterea, quoniam Deus, quemadmodum antea per os omnium Prophetarum prænuntiaverat, implevit *n* ſic, & Judæi quum Herode & Pilato convenerunt facere, quę manus Dei, & conſilium decreverunt fieri *o*; & ipſe veluti ſuamet manu, ſive prophetiæ dono, talia prædicentibus communicatio, ſive potentię ſuę, cuncta, quæ Chri-

[Margin: n Act. 3. 10. o c. 4. 5.]

Chriſto in paſſione ac morte contigerunt, fecit, atque inde clarius reddidit nomen Chriſti, ut obſervat Beda. Nihil profeciſſet contra Chriſtum Judæorum, & mundi univerſi hominum malitia, potentiaque, niſi Deus permiſiſſet. Nec excuſat propterea iſtos tam impia interfectio Chriſti, quaſi Dei decretum, ac voluntatem impleverint. Non hoc intendebant illi, ſed odium ſuum explere; qua Deus perverſa voluntate uſus eſt bene, ad mundi redemtionem per Filii ſui obedientiam, patientiam, humilitatem, charitatem. Qua de re non ſemel egimus. Vergit potius ad myſticum ſenſum expoſitio Auguſt. Proſp. Brunonis, Pampolitani, iterum Bedæ, ac Treveti; ut ſciant quod Deus Pater Chriſtum ab æterno tamquam manum, per quam fecit omnia creata, habuerit; fecerit autem illam in tempore ſecundum humanitatem. Hoc ſciviſſe Centurionem; ac profeſſum eſſe Trevetus putat, eum exclamavit jam Chriſto mortuo, *illum vere Filium Dei eſſe* a. Titelmanus *manum* ſumens pro manu vindictam, & pœnam inferente, de hac Judæis inferenda perſecutoribus Chriſti declarat; ut hos Deus faciat experiri, quod hæc ultio, punitioque quam in ſe perſentient, Dei ſit, ab ipſo procedat, ab ipſius iudicio, ab ultrice manu eius, à prævalida potentia eius, non ab hominibus; tametſi eorum quoq; manu utatur Deus ad puniendum. Primæ duæ ſententiæ placent magis: ultima ſua ſingularitate redditur minus probabilis; alia, quæ habet ducem Auguſt. paullo altius recedit à litterali ſenſu. Sed excutiamus textum.

[Margin: a Mat. 27. 54]

Et ſciant.) Corrupte apud aliquos lego, *ſcient*, quia eſt γνώτωσαν: licèt Hebræum ſit ידעו *iedebhu* futuri temporis; quod verti ſolet per imperativum. Legitur cauſſaliter, *ut ſciant*, in Pſalterio Romano, atque apud Arnob. & Caſs atque ita etiam Apollinar. exponit per ὄφρα.

Quia manus tua hæc.) Chald., מחתך *mechathak*, *percuſſio tua*, vel *plaga*. Vertit etiam ex Hebræo Nebienſis *plaga tua*. Sic *manum* accipi poſſe, alibi docuimus: & hoc modo Titelm. videtur accepiſſe in ſua illa expoſitione, quam recitavi. Quamvis plaga & percuſſio referri poſſet ad eam, quam Chriſtus paſſus eſt, non ad illam, quam Judæi, prout exponebatur in ſecunda ſententia. quæ nobis valde probabilis videtur, & cum prima cohærens. Nam ex collatione auxilii tam admirabili, poteſt colligi tribulationem præcedentem ab eodem auxilii collatore proveniſſe. Parum refert, ſi quum aliis transferas, *quia manus tua hoc*, ideſt, res hæc: propterea quod ſit זאת *zoth* fœminini generis, quo Hebræi utuntur pro neutro, illo carentes: quemadmodum in aliis pſalmis, *b Unam petii à Domino, hanc requiram*: & c *Hæc facta eſt mihi*, ideſt, *hoc petii*, *hoc requiram*, *hoc factum eſt mihi*, ſive *hæc res*: & *Digitus Dei eſt hic* d, *ero* היא *hi*, *hoc*, vel *hæc res*. Idem ſemper ſenſus. Job dicebat, quod *quum manus Domini tetigerat* e, quamvis diabolus immediate id fecerat. Poſtea cognitum fuit tot plagas non ab irato Deo ſed à permittente, reſpectu diaboli, & per ſe etiam eodemmet Deo, tamquam à tentante, profectas eſſe. Uſurpatur præterea *manus* pro eximio aliquo opere, aut ſingulari Dei protectione, vel munere. Quo modo *quum Joanne erat manus Domini* f; & *facta* ſæpe dicitur *ſuper Prophetas*. Eximium opus redemtionis noſtræ per paſſionem Chriſti, & præterea reſurrectionis eiuſdem. Affinis eſt locus ille, *Fac* g *mecum ſignum in bonum, ut videant, qui oderunt me, & confundantur quoniam tu Domine adjuviſti me, & conſolatus es me*; Scit vir prius, ſcireque ab aliis cupit, quod *manus Domini hæc eſt, & ipſe facit eam*, nempe quidquid in ſe boni habeat, vel operetur. Unam quærit Dei gloriam; ſuam nullo modo.

[Margin: b pſ. 26. 4. — c Pſ. 118, 56 — d Exo. 8. 19. — e Job 19. 21. — f Luc. 1. 66 — g pſ 85. 17]

Et tu Domine feciſti eam.) Male recitat Faber ex Hieronymo *ea*: eſt enim affixum ſingulare cũ verbo עשיתה *hhaſitah*. Romano Pſalterio tribuit eamdem lectionem; quam etſi non habet id, quo nunc utitur Baſilica Vaticana, & Caſſiod. tamen extat apud Arnob. Ponitur ſimiliter *id*, pronomen pro *eo*, vel *ea re*, ſicut in priore membro, *manus tua hæc*, ideſt, *hoc*, aut *hæc res*. Quare non refertur *eam* ad *manum*. Atque ita, ſi litteraliter, ac proprie loquimur, concidit illa expoſitio, quod Chriſtum, qui Dei Patris manus dicitur, ipſe fecerit, quatenus eſt homo. Idem eſt, *quoniam manus tua hæc*: &, *& tu Domine feciſti eam*; nempe utroque membro ſignificatur hoc Dei opus eſſe, & ex ipſius conſilio provenire. Sic David Thecuiti dicebat, *h Numquid manus Joab tecum eſt in omnibus iſtis*? ideſt, nonne ille hoc tibi ſuggeſſit, dictaviique, ut mihi diceres? Itaque *manus Domini hæc quam fecit*, ſignificat opus divino ipſius decreto, conſilioque confectum, ut antea retuli ex Actibus Apoſtolorum. Hoc item pacto explanat Apollinarius,

[Margin: h 2 Reg. 14. 19]

> *ὄφρα τεῆς παλάμης ἀγαθὴν γνώωσιν ἀρωγὴν,*
> *ἣν τεῷ ὁρμαίνεσκες ἄναξ θεράποντι ἀνύσσαι.*
> *Ut tuæ manus bonam cognoſcant opem*
> *Quam tuo cogitabas Rex famulo perficere.*

Verſ. 28.) Maledicent illi, & tu benedices: qui inſurgunt in me, confundantur: ſervus autem tuus lætabitur.

[Margin: Senſus loci]

SI perſecutores manum tuam cognoſcere, faterique noluerint, aut ſe cognoſcere, diſſimulaverint, nec reſipiſcere voluerint, ſed in malitia, & in maledicendi mihi ſtudio perſtiterint, perſiſtant quantum libuerit, & maledicant mihi, meæque Eccleſiæ, quod nominatim hodieque Judæi faciunt. Non dubito, quin tu, ò Deus meus, benedictionem tuam ſemper largam impertias mihi, & meis, multos ad mei, & tui notitiam advocando, & in filios tuos ac fratres meos adoptando. Inde proculdubio fiet, ut perſecutores, atque maledici iſti tandem confundantur; ego autem ſervus tuus, & fratres mei lætitia perfruamur æterna. Hæc ſub typo Davidis, vel alterius, cuiuslibet iuſti, ſicut reliquæ pſalmi partes, de Chriſto, prout dixi, recte declaratur. Quod vero Judæi Chriſto, Chriſtianiſque in ſynagogis ſuis quotidie ſæpius maledicant, prius annotavi hoc ipſo pſalmo, & Euſeb. iſtum eumdem explanans, teſtatur, ſe ſcribens quod patrum ſuorum, in ſeipſos execrationem attrahentes, execrabilius & nefariis verbis deteſtantur Salvatorem, ac Dominum noſtrum, omneſque quicumque in fidem eius tranſierint. Conſtare quoque ait, quam multis etiam rebus adverſis conflictentur quicumque execrationes adverſus Chriſtum in ſuis conventibus jactant quippe qui ab iiſdem temporibus ne reſpirare quidem, aut ſuſpicere umquam potuerint: cum Chriſtus feliciter in medio multarum gentium, per ſuum ipſius novum Teſtamentum, ſuo Patri laudem perficiat, dum eumdẽ Patrem adiutorem & ſuæ dexteræ aſſeſſorem obtinet. Is qui putatur Hier. uſque hodie, inquit, hoc fit: Illi maledicunt in Synagoga, & Dominus benedicit in Eccleſia. Verus Hieron. *k* idipſum prodit, ac Epiphanius *l*, quamvis hic de ſecta quadam Nazaræorum intelligat, quum revera non ſint alii quam Chriſtiani eo nomine per contemtum vocati, ut liquet ex Actibus Apoſtolorum *m*, ubi Paulus vocatur *auctor ſeditionis ſectæ Nazaręorum*. Caſſiodorus intelligit eos *qui tranſeuntes blaſphemabant Chriſtum, & movebant capita ſua* n, & illo reſurgente, in quem inſurrexerant, confuſa ſunt. In Actibus Apoſtolorum *o*, *malediriſſe* narrantur *hi qui indurabantur, & non credebant, viam Domini coram omni multitudine*. Sępius quoque in eodem libro recitantur perſecutiones Judæorum, & quomodo convicti confuſique remanſerint.

[Margin: i 10. de Demonſt. in 4. — K in Eſa c. 49. & 52 alii — l hær. 29. — m c. 24. 5. — n Ma. 27. 39 — o cap. 19. 5.]

Maledicent illi, & tu benedices.) Omne infelicitatis genus maledictio, & benedictio felicitatis importat, quemadmodum verſu quoque 18. ac alibi ſæpius. (Negligens eſt injurię, vel pudoris, ait Ambr. *p*, cui benedictio Domini pro omnibus abundat.) Præterea *q* docet magnam patientię gratiam eſſe in illo, qui proferre ſententiam pręſentem poſſit. (Beatus, inquit, qui maledicta non ſentit: beatus quem maledicta non promovent. Non enim poteſt maledicto moveri, qui maledicta hominum divinæ munerę benedictionis excludit. Non poteſt ſentire maledictum, qui habet verbum: & non poteſt referre maledictum, cui in ore ſemper eſt verbum, &c.) Denique *r* admonet hic doceri nos, quod timere maledicta perſequentium minime debeamus, quum habeamus benedictionis auctorem; nec movere nos convitia debeant, ubi pręſul eſt qui poſſit auferre maledicta. Scribit *ſ* exemplo Chriſti *t*, Valentinian. Imperatorem benedixiſſe maledicentibus. Id Paulus de ſeipſo profeſſus eſt *u*, Chriſtus etiam ita fieri præcepit *x*, idemque Paulus *y*, ac Petrus *z*, ne ſcil. maledicta regeramus, ſed maledicentibus benedicamus. Lege dicta in Commentario Petri *a*, & Eccleſiaſtæ *b*, & priorum aliquot pſalmorum. *Reddidit Deus* Davidi, Chriſtoque *benedictionem pro maledictione* c. *Benedixit nos in Chriſto omni benedictione* præſertim *ſpirituali* d, & *de rore cœli, & de pinguedine terræ ut ſerviant ei populi, & adorent Tribus, & ſit Dominus fratrum ſuorum, & adorent eum filii matris ſuæ* e. Item *ſtatuit Deus ut qui malediceret*

[Margin: p in pſ. 27. — q in pſ. 118. Octon. — r Or. in obitu Valentini. — ſ ibid. — t 1. Petr. 2. 23. — u 1. Cor. 4. 12 — x Luc. 6. 28. — y Rom. 12. 14 — z 1. Pet. 3. 9. — a 1. ep. 2. 23 — b in c. 7. — c 2 Reg. — d Eph. 1. 3. — e Gen. 27. 28, 29.]

le diceret ei, eſſet maledictus, qui benediceret, benedictionibus repleretur a.

a ib. 29.

Qui inſurgunt in me confundantur.) Hieronym. *reſtiterunt, & confundentur.* Sic eſt Hebraicè cum conjungente particula &: קמו *Kamu* proprie ſignificat, *ſurgent*, vel *inſurgent*.

Servus autem tuus lætabitur.) Obſervant hic enarratores quomodo Chriſto conveniat *ſervi* nomen. Id multis aliis locis fecerunt, noſque ipſi tradentes quo in ſenſu caveri debeat hujuſcemodi appellatio. Qua item de re diximus explanantes Actus Apoſtolorum. Hebræum verbum utrumque hujus loci eſt futuri temporis, quod æque etiam reddi potuit per imperativum. Tamen in futuro redditum eſt ſecundum non modo à LXX. ſed etiam à Hieron. quaſi pollicitatione in eo agnoverint; ut ſtatim atque Deus fecerit adverſarios confundi, ſubſecutura ſit lætitia, ideſt, promittat Propheta, Chriſtuſque ſe læcaturum, ideſt, juxta hunc uſum iſtius verbi non infrequentem, laudes illius decantaturum; quæ promiſſio adhuc exprimitur verſu 30. lætitia, & laudatio Dei non de confuſione adverſariorum præciſa eſt, ſed quod *cognoſcatur Dominus judicia faciens* b, & quod, ut ante dicebatur, ſciant omnes manu conſilii, & auxilii, protectionis, benignitatis divinæ omnia geri: & quod innocentia prius oppreſſa detegatur; & quod aliquando, qui confunduntur *ignominiaque implentur, quærant nomen Domini* c; & quod iſtorum alii exemplo ſapiant, & à perſequendis juſtis deterreantur: denique propter omnes cauſſas, quæ movere juſtum ſolent, ut *viſa lætetur vindicta* d. Is qui vocatur Chryſoſt. legit, *lætabitur in te*, & expedit etiam ita dici, quia illic proficiſcitur lætitia, unde bona ſuppeditantur.

b pſ. 9. 17.
c pſ. 82. 17. 18
d pſ. 57. 11.

Verſ. 29.) Induantur qui detrahunt mihi pudore, & operiantur ſicut diploide confuſione ſua.

Senſus loci

REpetit aliis verbis votum illud ſuum, ut confundat Deus adverſarios, detractores, & quidem tali, ac tanta confuſione, quæ totos circumtegat, ut nulla pars exiſtat, quæ non ſit particeps illius, nullum corporis membrum, quod ea nudetur, ac detegatur, nullo modo apparere, ac prodere audeant præ rubore, obvelent totos ſeipſos, quanti quanti ſunt bene amplo quaſi pallio, & undique hominem cooperiente duplici veſtimento, ut ſolent quos ſuppudet, prætenta ſe vel manu, vel velo, vel panno, vel veſte abſcondere, & aliorum aſpectu, oculiſque ſubducere. *Diplois, palliumque duplex*, de quo poſtea, innuere, myſticè ſaltem poteſt confuſionem coram Deo, & hominibus, intus, & foris, hujus & futuræ vitæ, in corpore, & anima: denique *duplicem contritionem* e; ſeu pudorem, & pœnam graviſſimam. Arnobius dæmones ait confundi quadrifariam Evangeliorum liberationem arripimus. Accipiunt vero aliqui de utili, & ſalutari confuſione, quæque *adducere* dicitur *gloriam* f, pœnitentiam operando ad ſalutem. Relegi poſſunt quæ *de indumento pudoris, & confuſionis* dixi pſalmo 34. g. 39 *b*. 43 *i* 68. K 70. *l*. cui adhuc ſimilis dicendi formula in 13. *m*.

Diploidis & pallii duplicis notio.
e Jer. 17. 17.
Dæmones quadrifariâ confunduntur
f Eccl. 4. 25.
g v. 6.
h v. 16.
i v. 16.
k v. 8.
l v. 13.
m v. 18.

Induantur qui detrahunt mihi pudore.) Hieron. *induantur adverſarii mei confuſione*. Alii, *impeditores mei adverſarii*, &c. Chald. *inimici mei* שנאי *ſaneai*, Hebraicè *ſotenai*, cui ſimile verbum erat verſu 4. & 20. pro quo *detrahendi* verbum & ἐνδιαβάλλειν: unde Angeli mali nomina *ſatan*, & *diabolus*. Quæ non ſine cauſſa toties in hoc pſalmo inſinuantur, quoniam in illo agitur de ſummo crimine, cujus non alius primarius Auctor, quam ſatan, & diabolus: ita ut Judas præcipuum illius inſtrumentum, à Chriſto ſit appellatus *diabolus* n, hicque; *ſive ſatanas* dicatur *introiviſſe in illum, & miſiſſe in cor ejus, ut Jeſum traderet* o. Quum tamen è contrario qui crucem diſſuadere nitebatur Chriſto, Petrum quoque Chriſtus *ſatanam* cognominaverit *p*. Occiderunt potius Chriſtum Judæi lingua quam gladio; & plus damni quodammodo intulerunt detrahendo, quam occidendo, ut nuper quum Auguſt. dicebamus. Quod valet ad exaggerationem peccati detractionis, ut indicat Antonius *q*, quæ nomen etiam videtur ipſi diabolo, ac ſatanæ dediſſe.

Cauſſa cur ſatanas & diaboli nomina toties in hoc pſalmo repetantur.
n Joa. 6. 71.
o c. 13. 2. 27.
p Mat. 16. 23
Judæi Chriſtum potius lingua quâ gladio occiderunt.
q 2. p. tit. 8. c. 4. 1.

Et operiantur ſicut diploide confuſione ſua.) Hieron. omiſſa conjunctione apud Fabrum; ſed male, *& operiantur quaſi veſtimento confuſione ſua*. Ubi autem legerit Pineda r noſter, aveo ſcire, vertiſſe Hieronim. *quaſi cingulum, quo ſemper accingitur confuſione ſua*. Demtis duabus ultimis dictionibus, reliqua ſunt in verſus 19. tranſlatione. Alii, *quaſi pallio; toga, tunica, chlamide*, A *pallio duplicato, veſte ſuffulta*, ſeu *tam ampla, ut duplicari poſſit*. Meminit Auguſt. quoſdam interpretatos, *duplex pallium*. Apol in. vocat διπλακα χλαιναν *duplex pallium*: Euthym. & Niceph. χλαμίδα διπλωμένην ἐν τῷ φορεῖσθαι *chlamidem duplicatam quum geſtatur*. Nomen מעיל *mehhil* Hieron. modo *veſtem*, tunc *tunicam*, aliàs *pallium* vertit, quandoque *veſtimentum*. Hebræi exiſtimant eſſe, *ſummam veſtem*, quale pallium, aut tunica, ſeu toga, Italicè *ſoprana*, & *ſopraveſte*; ita ut qui ſine hoc genere veſtimenti eſt, dici poſſit veluti nudus: ut cum Chriſtus *poſitis veſtimentis*, ideſt, ſuperiore, ſeu ſumma veſte, pluralem pro ſingulari numerum uſurpando, *laviſſe* ſcribitur *pedes diſcipulorum* ſ; & multo magis, quando Petrus, *nudus quum eſſet, tunica ſuccinxiſſe ſe*, ut ad Jeſum veniret *t*; nec enim aliter, ideſt, plane nudus erat. Vocat Evangeliſta priore loco pluraliter ἱμάτια, poſteriore ἐπενδύτην in ſingulari, quaſi *ſuperindumentum*, ideſt, *togam*, aut *pallium*. Quidquid ſit de aliis nominibus, arbitror hic longam, & latam poni veſtem debere, talarem, ſive poderem, quæ ambiat abunde corpus totum. B Hoc importat *operiendi* verbum, & nomen *diploidis*. Vel certè *duplex veſtis* non tam ab amplitudine dicitur quam quod ſit ſuffulta veſtis, quæ idcirco contegit, ac fovet magis: ita ut ſignificetur confuſio diploidi ſimilis, ea quæ ſit vehemens, ac intenſa. Iterum nominatur *diplois* in Baruch *u*, qui Hebr. non extat, & quidem in bono ſenſu; *circumdabit te diploide à Deo juſtitiæ*, ideſt, *amplectere juſtitiam, quam Deus mittet tibi tamquam diploidem*. Ubi ſumitur *juſtitia*, ut alibi ſæpe, pro *miſericordia*. Duplex confuſio & pudor, duplex honor, & ſimilia, phraſi Scripturæ ſignificant rei ſoliditatem, magnitudinem, intenſionem, latitudinem, conſtantiam. Non placet opinio Arnobii, *diploidem*, ſive *chlamidem* eſſe quadruplici amictu, ut ſit ante, & à tergo duplex. Ex omni parte, ac poſitione duplex eſt, ſi vere duplex, ac duplicata. Nec multum arridet accipere pro veſte interula, quæ magis adhæret, nec ita deponitur; quamvis Pineda noſter *x* id præ ſe ferat, ob rationem prius indicatam, quum eumdem nominavi. Videri poteſt διπλοΐς quem Venuſinus *y* Poeta *duplicem vocat pannum*.

ſ Joa. 13. 5
t c. 21. 7.
u c. 5. 2.
Arnobii opinio rejecta ut minus probabilis.
x in Job 29. 14.
y Hor. lib. 1. ep. 17.

C *Contra, quem duplici panno patientia velat*
Mirabor,

Cynicum intelligit, præcipuè Diogenem, qui pallium, quo amiciebatur ſolo, duplicavit primus, ut ſtrati etiam vice uti illo liceret z. Quamvis interpretentur ibi alii craſſum, ac pinguem pannum, vilem, & contemtum, quemadmodum apud Virgil. *a*, *duplicem amictum*, apud Probum *b*, *duplex amiculum*, *Diploidem* porro dicto ex plicatam modo, nec non *duplicem pannum* (*obvolum*) vocari poſſe Servius *c* ſignificat. Myſticam notionem variam *diploidis* prius attigimus. Illa eſt Gregorii *d* etiam, qua hoc *duplex veſtimentum*, ut de confuſione, qua quis induatur, dicitur, exponit de eo, qui juxta reatus ſui meritum, & temporali, & perpetua animadverſione feritur. Iſid. *e* idipſum reperit: & præterea explicat per ignem exardentem in ira Dei, & arſurum uſque ad inferos *deorſum* f (uſque ad inferni noviſſima) & per *duplicem contritionem* g, ſive *per contritionem ſuper contritionem* h. Unam tamen intelligi percuſſionem, ſeu plagam, nec bis Deum D judicare in idipſum *i*, quando in his qui omnino non corriguntur, præcedentium percuſſio flagellorum ſequentis initium tormentorum. Qui nudus reperietur in judicio *diploide juſtitiæ*, quam paullo ante nominavi ex Baruch k, hoc eſt, charitatis in Deum & proximum, ſeu miſericordiæ corporalis & ſpiritualis, nec tamquam domeſticus Dei erit indutus iſtis *duplicibus l*, recipiet profecto diploidem hanc peſſimæ confuſionis, & *duplicia de manu Domini pro omnibus peccatis ſuis* m (quamvis literali ſenſu boni nuncii ſint verba hæc poſtrema.) Qui veſtem nuptialem pretioſam geſtaverit, admittetur ad nuptias *n*, & *pro confuſione duplici & rubore*, quem ea nudati patiuntur, *laudabitur, & duplicia poſſidebit, & lætitia ſempiterna erit ei* o, propter diploidem gloriæ ſecundum & animam & corpus, & quoddam quaſi jus primogenituræ, cui duplex annexa portio erat. Hoc eſt *pallium laudis pro ſpiritu mœroris p*, veſtimentum jucunditatis pro cilicio, & *veſtimento viduitatis* q; pro *ſordidis veſtimentis*, *mutatoria*, r. Juſtitia non induitur, & non veſtit ſe ſicut veſtimentum כמעיל *chimhhil* ὡσεὶ διπλοΐδι *ſicut diploide*, niſi qui ſe undique bono opere protegit, & nullam partem actionis ſuæ peccato nudam relinquit, ut docet Greg. *ſ*. Non poterit aperta, & libera liberaliq; facie apparere in judicio ſic male ve-

z Laer.
a Æn. 5.
b in vita Donati
c in Æn. 5.
Diploidis notio myſtica.
d 6. mor. c. 24. vel 33.
e 3. ſent. c. 2.
f Deut. 4. 39.
g Jer. 17. 18.
h c. 4. 20.
i Nah. 1. 9
k c. 5. 2.
l Pro. 41. 21
m Eſa. 40. 2
n Mat. 22.
o Eſa. 61. 7.
p ib. v. 4.
q Jud. 10. 1.
r Zach 3. 4.
ſ ſupra.

le veſtitus; ſed *amictu ejus velabitur* a, ac tamquam damnato *operietur facie* b, indueturque funeſtiſſima diploide confuſionis; qui etiam ingentium habitus erat *c*. Peccatoris confuſio non eſt ſimplex, ſed compoſita, ſuffarta, & ſuffulta; nimirum intus, ac foris: juſtus confunditur in hoc mundo propter convitia & opprobria, ſed exterius tantum, & in facie, & apud homines, non interius, non in conſcientia, non apud Deum. Nudus Adam innocentiæ veſte, timuit & fugit *d*, confuſio pro turpitudine peccati in ſe, & ut eſt Dei offenſa, diplois eſt, *afferens gloriam* e, & reſtituens amicitiæ Dei, gratiæque veſtem.

a Ez. 24. 17.
b Eſth. 7. 8.
c c. 6. 12.
2. Reg 15. 30
d Gen. 3. 10.
e Eccl. 4. 25.

Verſ. 30.) Confitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum.

Verſ. 31.) Quia aſtitit à dextris pauperis, ut ſalvam faceret à perſequentibus animam meam.

Senſus loci.

NOn obtumeſcam ſicut adverſarii mei præ confuſione, ſed læta, & libera admodum oratione, palam & publicè coramq; omnibus celebrabo laudes Domini, quoniam protexit calamitoſum omni deſtitutum ope humana, & deſcendit ab illis, qui vitæ inſidiabantur, ut eriperent eam. Sic loquitur David, pius quilibet, Chriſtus potiſſimum, & tum pro ſe ob reſurrectionem, quæ morti cito ſucceſſit, tum pro fidelibus ſuis, quos Deus tuetur contra perſecutores, tam dæmones, quam homines.

Confitebor Domino nimis in ore meo.) Hieron. *vehementer*. Alii, *valde, pro virili, totis viribus*. Valet מאד *meod*, & σφόδρα hæc omnia. Sed ab Interprete reddi ſolet per *nimis*, ut alibi vidimus. Obſervatio Auguſt. quam hic hac de re ponit, prodeſt ſimilibus illi locis. (*Nimis* dici ſolet, inquit, in conſuetudine ſermonis Latini, quod plus eſt quam debet, cui contrarium eſt *parum*, quod minus eſt, quam debet. Sed *minus*, Græcè ἄγαν dicitur. Iſte autem verſus non habet ἄγαν, ſed habet σφόδρα. Quod quidem noſtri ſic interpretati ſunt, ut pro eo ponerent aliquando *nimis*, aliquando *valde*; Sed ſi nimis pro eo quod eſt valde intelligitur, poteſt & in laude poni: nam iſta confeſſio laudem ſignificat.) Sic ille. Conſtat vero etiam apud probos Auctores *nimis*, ac *nimiopere* idem nonnumquam valere quod *valde admodū*, & ſimilia. Quamquam verum ſit quod ait Janſſonius, tot formulas divinarum laudum, & benedictionum à Chriſti ſpiritu per pſaltem, & alios editas eſſe, ut humanæ menti nimiæ ſint, quod eas comprehendere ſimul non poſſit. Item negari nequit *laudabilem nimis Deum eſſe* f (quod tamen idem eſt, ac *valde*) quia ſuppetit nimia ſemper laudum ipſius materia. Beda (cujus hodie nomen recitatur in martyrologio, dum ſcribo) obſervat dici, *Confitebor*, non autem *confitear* quia ſignificat eſſe ſe certum de confeſſione, ac laude iſta à ſe uſurpanda. Ore laudandus Deus, quum opportunum eſt, non corde ſolo: ut ſic *ſit ſemper laus in ore noſtro* g, & *fiat confeſſio hæc ad ſalutem* h, & *repleatur os noſtrum laude, ut cantet gloriam Dei* i, & *annunciemus veritatem ejus in ore noſtro* k, & *laudationem ejus loquatur os noſtrum* l; & *annunciet laudem ipſius* m.

f pſ. 47. 2.
g pſ. 33. 2
h Rom. 10. 10
i Pſ. 70. 8
K Pſ. 88. 2
l pſ. 144. 21.
m pſ. 50. 17.

Et in medio multorum laudabo eum.) Hieronym. *in medio populorum*. Sed Trev. melius recitat ex eodem, *in medio multorum*, quoniam רבים *rabbim* ſignificat *multos*. Licet ſenſus idem ſit, quia populi ex multis conſtat & magna multitudo populum facit; & ſi Grammaticis credimus *populus* dicitur quaſi πολλῷ πλέονες *multo plures*. Paraphraſtes expoſuit חכימיא *cacchimaia ſapientes*: quos vox Hebræa ſignificare poteſt; quaſi dicas *Rabbinos*. Chriſtus à ſua reſurrectione in medio multorum laudavit Deum, & confeſſus eſt, quando in medio diſcipulorum apparuit, ac *per dies quadraginta locutus eſt de regno Dei* n; poſtea per eoſdem diſcipulos in medio theatro Orbis, *in medio Eccleſiæ* o, *in populo gravi* p, ideſt, multo. Sumit quoque Aug. & alii, *medium* pro corde, ita ut *laudare in medio multorum* ſit *laudare in cordibus multorum*, in *quibus habitat Chriſtus per fidem* q. Caſſiod. *in medio multorum laudari Deum* dicit ab Eccleſia ſumendo *multos* pro perfidis, malis, maledicis; quia quamdiu inquit, mundus agitur, Eccleſia univerſalis laudes Domini circumjectis adhuc ei perfidis, & maledicorum turba præcincta, non deſinit confiteri. Hugo in *confitendi* verbo tropologicè obſervat reprehendi taciturnos, & *torpore depreſſo*, *qui non invocant Deum* r: in confeſſione facienda Domino, ne quis propriam quærat gloriam: ſibique quid arroget: in adverbio *nimis*, ut vitetur tepiditas, pſallendo ſpiritu, & mente *ſ*: in dictionibus ſequentibus, *in ore meo*, ut non A per vicarium: *in medio multorum*, ne in angulis, & clangulum; ſed liberaliter omnibus communicando. Adde ut ex *multarum perſonis facierunt gratiæ agantur* t *Deo*.

Populi etymon.
n Act. 1. 3.
o pſ. 21. 23. 24
p pſ. 34. 18.
q Eph. 3. 17.
Tropologia
r Jer. 21. 6.
ſ Cor. 14. 15.
t 2. Cor. 1. 11

Quia aſtitit à dextris pauperis.) Hieron. *ſtabit* יעמוד *iahhamod*. Sed tempora confunduntur, & commutantur. Vel futurum innuit quod fieri ſolet, atque ut factum prius eſt, futurum ſit adhuc deinceps. Quid aut *ſtare*, & *aſtare à dextris* ſit, docebunt te dicta in aliis pſalmis *u* de ſitu, & collocatione ad dexteram alterius. Eadem quoq; ratio de iſtius pſalmi verſ. 6. *diabolus ſtet à dextris ejus*; & de 1. & 5 ſequentis, *ſede à dextris meis*; *Dominus à dextris tuis*; & de 5. 120. *Dominus protectio tua ſuper manum dexterā tuā*. Sed & in Actibus Apoſtolorum *x* eamdem formulam expendimus. Hic intelligit Agell. *aſtantem Deum à dextris* Chriſti, non tantum ut defenſorem armatum prætento ſcuto protegentem, ac more armigeri, aut lateronis tegentem latus, ne quis noceat; ſed præterea tamquam patronum, & advocatum, & cauſſam illius tractantem adverſus malevolos accuſatores, & judices iniquos, qui etiam judices Hebraicè hoc loco ponuntur, ut dicemus. B Talem Paulū reſpexiſſe fori conſuetudinem putat idem Agel. quum ſcripſit: *in prima ſua defenſione neminem ſibi adfuiſſe: ſed omnes ſe dereliquiſſe: Dominum autem aſtitiſſe & confortaviſſe*. Concedi poteſt de Chriſto reſpectu Pauli; ſed quia proprie magis convenit advocati nomen & ratio perſonæ ſecundæ, vel tertiæ Trinitatis, quam primæ, quoniam Pater, à quo aliæ perſonæ ſunt, non habet apud quem patrocinetur, cauſſamve pro alio dicat, juxta noſtrum concipiendi modum: propterea, inquam, Deus Pater minus accommodate concipitur, diciturque aſtitiſſe Chriſto veluti advocatus, & patronus. A vitiſſe dicere poſſumus Deum quoque Patrem Chriſto ſecundum iſtum modum, quatenus ille per ſapientiam ſibi communicatam ab illo, tuebatur innocentiam ſuam.

u pſ. 15. 8. pſ. 17. 40. pſ. 44. 10. pſ. 62. 4.
x c. 2. 25. 34. c. 7. 55. 56
y 2. Ti. 4. 16

Ut ſalvam faceret à perſequentibus animam meam.) Hier. *à judicibus animam ejus*. Sed perſpicuitatis cauſſa verterunt LXX. ac Paraphr. etiam tertiam perſonam in primam. Niſi dicas legiſſe נפשי *naphſchi* cum affixo primæ perſonæ, non ut nunc extat cum affixo tertiæ נפשו *naphſcio*. Trev. de Davide interpretando ait judices eſſe C Saulem Legem, & alios ſub eo conſtitutos judices, qui vocantur in Hebr. textu iſto שפטים *ſciophetim*, & Symm. atque Aquila κρίνοντες, ad editione V. δικαζόμενοι: ſed cum LXX. διώκοντες à Theod., & à VI. editione. Quia de liberatione animæ agitur & ſæpius in toto pſ. facta mentio eſt adverſariorum recte Lxx. & alii non, honeſtum *judicum* nomen, ſed *perſecutorum* ponendum cenſuerunt: & quia præcipui perſecutores Chriſti fuerunt Caiphas, & Pilatus, qui eum morti adjudicaverunt. *Judices* item dici poſſunt non ſoli illi, qui ſententiam debent pronuntiare, ſed præterea quotquot ad judicium perficiendum concurrunt, accuſatores, teſtes, carnifices; qui quum reus injuſte damnatur nec id ignorat, vel ignorare illos non oportet; multo autem magis, ſi data opera id faciant, *perſecutores* recte appellantur Eccleſię perſecutores fuerunt injuſti judices Principes, Reges Imperatores, qui edictis, & ſententiis Chriſtianos damnabant. Sęviores his & horum inſtigatores dęmones, qui jure, ac lege agere videri volunt, proferendo ſententiam mortis æternæ à Deo latam contra univerſum genus humanum z. *Aſtitit à dextris pauperis* D hominis Deus homo Chriſtus, ut damnatam ſalvaret animam illius *tollendo de medio chirographum, quod erat contrarium, illudq, dolendo, & affigendo cruci* a. Ut hoc nobis beneficium tantum proſit, agnoſcamus paupertatem ac infirmitatem noſtram, divitem miſericordia Deū ſemper invocando. Efficiamur etiam *pauperes ſpiritu* b, atque in Deo ſolo divitias noſtras conſtituamus fluxarum rerum aliarum affectum exuentes. Eſt enim Deus hujuſmodi pauperum pater, & protector, taliſq; derelinquitur ei pauper, ejus ſollicitus eſt, eum adjuvat, ei refugium eſt, in eum oculis ſuis reſpicit, non obliviſcitur ejus, ejus exaudit deſiderium, non deſpicit deprecationem ejus, animam ejus ſalvam facit, adjuvat eum de inopia, facit vindictam ejus, ut in adeo multis pſ. tàm ſępe David decantat. Meminerimus magis nobis neceſſarium auxilium eſſe *à dextris*, hoc eſt, magis diabolum inſidiari ſi juſti fuerimus, aut ſi proſpere cuncta ſuccedant, quia *cadunt decem millia à dextris, mille à latere* c. Vel certe curemus, ut dextri toti ſimus, ſeu ambidextri, ac *utraq; utentes manu pro dextra* d. Sic ſemper aſtantem & aſſidentem habebimus Deum; qui *vias, quæ à dextris ſunt novit* e, facit *ne commoveamur* f, collocat inter agnos, & electos *ad dexteram* g.

z Gen. 3. 4.
a Col. 2. 14.
b Mat. 5. 3.
c pſ. 90. 7.
d Jud. 3. 15.
e pſ. 4. 27.
f pſ. 15. 8.
g Mat. 25.

PSAL-